

LGBTQ+ — सविस्तर One-Liner Revision

1. मूलभूत संकल्पना

1. LGBTQ+ हा लैंगिक अभिमुखता, लिंग ओळख आणि संबंधित ओळखींच्या विविधतेसाठी वापरला जाणारा व्यापक संक्षेप आहे.
2. L = Lesbian — स्त्रीला स्त्रीकडे भावनिक, रोमँटिक किंवा लैंगिक आकर्षण असणे.
3. G = Gay — समान लिंगाच्या व्यक्तीकडे भावनिक, रोमँटिक किंवा लैंगिक आकर्षण असणे.
4. B = Bisexual — एकापेक्षा अधिक लिंगांच्या व्यक्तींकडे आकर्षण असणे.
5. T = Transgender — जन्मावेळी नियुक्त केलेल्या लिंगापेक्षा वेगळी लिंग-ओळख असलेली व्यक्ती.
6. Q = Queer/Questioning — Queer व्यापक ओळख दर्शवू शकते; Questioning म्हणजे स्वतःची लैंगिक किंवा लिंग ओळख शोधण्याची प्रक्रिया.
7. "+" — LGBTQ या अक्षरांमध्ये न आलेल्या इतर ओळखींचा समावेश दर्शवतो.

2. महत्त्वाच्या संकल्पना

8. Sex (जैविक लिंग) — जैविक वैशिष्ट्यांशी संबंधित संकल्पना.
9. Gender (लिंग) — सामाजिक, सांस्कृतिक व वैयक्तिक संदर्भातील लिंगाशी संबंधित संकल्पना.
10. Gender identity — व्यक्तीला स्वतःच्या लिंगाबद्दल असलेली अंतर्गत जाणीव/ओळख.
11. Sexual orientation — व्यक्तीला कोणत्या व्यक्ती/लिंगांकडे भावनिक, रोमँटिक किंवा लैंगिक आकर्षण वाटते यासंबंधी संकल्पना.
12. Gender expression — व्यक्तीचे कपडे, वर्तन, बोलण्याची पद्धत इत्यादींमधून व्यक्त होणारे लिंग-सादरीकरण.

2. महत्त्वाच्या संकल्पना (पुढे)

13. Intersex — जैविक लैंगिक वैशिष्ट्यांमध्ये पुरुष किंवा स्त्रीच्या पारंपरिक वर्गीकरणापेक्षा विविधता असलेली स्थिती.
14. Asexual — लैंगिक आकर्षण अत्यल्प किंवा नसण्याचा अनुभव घेणारी व्यक्ती; याचा अर्थ रोमॅंटिक आकर्षणही नसतेच असे नाही.
15. Non-binary — स्वतःची लिंग-ओळख केवळ पुरुष किंवा केवळ स्त्री या द्वैती चौकटीत न बसणारी व्यक्ती.

3. भारतातील महत्त्वाचे घटनात्मक/कायदेशीर मुद्दे

16. NALSA विरुद्ध भारत संघ (2014) — सर्वोच्च न्यायालयाने transgender व्यक्तींना तृतीय लिंग म्हणून कायदेशीर मान्यता दिली.
17. NALSA निकालाने transgender व्यक्तींच्या स्व-ओळखीच्या अधिकाराला महत्त्व दिले.
18. Navtej Singh Johar विरुद्ध भारत संघ (2018) — सर्वोच्च न्यायालयाने भारतीय दंड संहितेतील कलम 377 च्या त्या भागाला असंवैधानिक ठरवले, जो संमतीने प्रौढ व्यक्तींमधील समलैंगिक संबंधांना गुन्हा ठरवत होता.
19. कलम 14 — कायद्यापुढे समानता व कायद्याचे समान संरक्षण.
20. कलम 15 — धर्म, वंश, जात, लिंग किंवा जन्मस्थान इत्यादी आधारांवर भेदभावास प्रतिबंध.
21. कलम 21 — जीवन व वैयक्तिक स्वातंत्र्याचे संरक्षण.
22. K.S. Puttaswamy (2017) — सर्वोच्च न्यायालयाने गोपनीयतेचा अधिकार हा मूलभूत अधिकार असल्याचे मान्य केले.
23. Transgender Persons (Protection of Rights) Act, 2019 — transgender व्यक्तींच्या अधिकारांचे संरक्षण आणि भेदभावास प्रतिबंध करण्यासाठी केंद्रीय कायदा.
24. Transgender Persons (Protection of Rights) Rules, 2020 — 2019 च्या कायद्याच्या अंमलबजावणीसाठी नियम.

4. विवाहाच्या संदर्भातील महत्त्वाचा मुद्दा

25. Supriyo @ Supriya Chakraborty v. Union of India (2023) — सर्वोच्च न्यायालयाने समलैंगिक विवाहाला विद्यमान कायद्यांतर्गत न्यायालयीन पद्धतीने मान्यता देण्याची मागणी नाकारली; विवाहासंबंधी कायदा करण्याचा प्रश्न संसदेच्या क्षेत्राशी संबंधित असल्याचे बहुमताने नमूद केले.

परीक्षेसाठी झटपट जोड्या

संकल्पना	लक्षात ठेवण्याचा मुद्दा
LGBTQ+	विविध लैंगिक/लिंग ओळखी
L	Lesbian
G	Gay
B	Bisexual
T	Transgender
Q	Queer / Questioning
NALSA	2014 — तृतीय लिंगाची मान्यता
Navtej Singh Johar	2018 — संमतीने प्रौढ समलैंगिक संबंधांचे अपराधीकरण रद्द
कलम 14	समानता
कलम 15	भेदभावास प्रतिबंध
कलम 21	जीवन व वैयक्तिक स्वातंत्र्य
2019 कायदा	Transgender Persons (Protection of Rights) Act
2020 नियम	2019 कायद्याच्या अंमलबजावणीचे नियम
Supriyo प्रकरण	2023 — समलैंगिक विवाहाचा प्रश्न